

TIENE RAŽ
I POMINÚ

román

LYNN
AUSTINOVÁ

TIENE RAZ POMINÚ

TIENE RAZ POMINÚ

LYNN AUSTINOVÁ

KUMRAN.SK

UKÁŽME SVOJU NÁDEJ

Americký originál
CHASING SHADOWS:

© 2021 by Lynn Austin

Vydavateľ:

Tyndale House Publishers, Inc.,
351 Executive Drive, Carol Stream,
60188 Illinois, United States of America
Translated by permission.

Slovenské vydanie:

© 2024 KUMRAN, s. r. o.
Mýtna 62, 064 01 Stará Lubovňa
www.kumran.sk

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto knihy nesmie byť
reprodukováaná, uložená do
informačných systémov ani inak
rozširovaná (elektronicky alebo
mechanicky) bez predchádzajúceho
písomného súhlasu vydavateľa.

Preklad:

Zuzana Vengliková

Jazyková korektúra:

Zuzana Guričanová

Zodpovedný redaktor:

Eva Štrbová

Originál obálky:

Faceout Studio, Molly von Borstel

Foto na obálke:

© Ilona Wellmann, Matilda Delves/Arcangel;
Debbie Firkins/Shutterstock

Obálka a grafická úprava:

Štefan Talarovič, Ludmila Králiková

Tlač:

Alfaprint, s. r. o.

Prvé vydanie:

ISBN 978-80-89993-88-8

*Ako môže Boh sám preukazovať pravdu a lásku
zároveň vo svete, ako je tento? Zomieraním.*

CORRIE TEN BOOMOVÁ: *Útočisko*

*Zmiluj sa nado mnou, Bože!
Zmiluj sa nado mnou,
lebo k tebe sa utieka moja duša
a v tôni tvojich krídel nachádzam útočisko,
kým nepominie pohroma.*

ŽALM 57, 2

Biblické citáty sú v tejto knihe citované podľa: *Biblia. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami.*
Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008.

Citáty z katechizmu sú citované podľa: *Heidelberský katechizmus.*
Reformovaná cirkev na Slovensku, 1937.

PROLÓG

HOLANDSKO

MÁJ 1945

Lena ležala v posteli a čakala. Zdalo sa jej, že čiernočierna tma zosilňuje každý zvuk. Počula tichý šramot tieňov, ktoré sa potme zakrádali prízemím jej domu. Počula vŕzganie dvier stajne a suchot sena, ako sa tiene v bezmesačnej noci pohybovali po stajni. Aj ony čakali. Nenávideli čakanie rovnako ako ona?

Vojna naučila Lenu de Vriesovú mnohým veciam. Ťažkým veciam. Osvojila si odvahu poháňanú strachom a vierou. Naučila sa čeliť smrti, zvierajúc pri tom ruku Spasiteľa. Čakanie však bolo najťažšou lekciou. Každá minúta jej pripadala ako hodina. Každá hodina sa nekonečne vliekla. Cez deň slnko stálo na oblohe bez pohybu a po dlhej noci sa vôbec nenáhlilo vyjsť – presne ako dnes. Hoci sa to vzpieralo logike, dúfala, že jej manžel Pieter žije a príde domov, aby ho mohla opäť držať v náručí. A dúfala tiež v to, že jej dcéra Ans a syn Wim sú ešte nažive a vrátia sa. Vedela, že len čo niektorý z nich prekročí prah, od radosti úplne zabudne na mesiace čakaní. Ak sa niektorý z nich vráti...

Uplynulých sedem dní bolo pre štyridsaťpäťročnú Lenu najdlhších v živote. Jar by mala byť časom znovuzrodenia a nádeje, ale v tú noc Lenina predstavivosť podľahla strachu

a udúšala v jej srdci nádej. S hlbokým vzdychnutím sa preválila na posteli a pošečky sa modlila za Pietera, Ans a Wima. A za všetky tiene, ktoré s ňou v tme čakali.

Spánok nie a nie prísť. Odkedy nacisti pred piatimi rokmi vpadli do jej vlasti, ani raz sa dobre nevyspala. Opatrne vstala z postele, aby nezobudila svoje dcéry Maaïke a Bep, ktoré spali vedľa nej tam, kde mal ležať Pieter. V týchto dňoch ich chcela mať pri sebe. Na nočnú košeľu si natiahla sveter a potme zišla dolu po strmých schodoch, ktoré tak dôverne poznala. Na poslednom stupienku sa zastavila. Kuchyňou prešiel tieň, ktorý akoby čosi hľadal. Srdce jej poskočilo.

„Pieter?“ zašepekala.

Tieň sa otočil. Bol to Wolf, jej kontakt z holandského odboja. Jeho skutočné meno nepoznala. Takto to bolo bezpečnejšie. „Zobudil som ťa?“ spýtal sa šeptom. „Prepáč. Hľadal som ceruzu. Chcel som ti napísať odkaz.“

„Vieš niečo o mojom manželovi?“

„Nie, no mám dobrú správu. Spojenci sú v Holandsku. Kanadské tanky oslobodili už viacero miest. Tu sú najnovšie noviny.“ Z vrečka vytiahol ilegálne noviny vytlačené na tenkom papieri a podal jej ich. Prebehla ich letným pohľadom a vzápätí podvedome zrolovala, aby sa zmestili do rámu bicykla, kam ich skrývala pred nacistami. Zajtra ich zanesie sesternici do dediny.

„Ale k nám ešte nedorazili?“ opýtala sa.

„Budú tu čoskoro. Prišiel som vám povedať, že to už dlho nepotrvá. Možno to bude už zajtra.“

Kým sa zhovárali, do kuchyne vklzli ďalšie dva tiene. Zo svojich skrýš vychádzali iba v noci a pred úsvitom znova mizli. Ako musia túžiť znovu pocítiť na tvárach slnečné lúče!

„Snáď to nie je ďalší planý poplach ako vlni na jeseň,“ zašepekľal jeden z tieňov. Lena si spomenula na „bláznivý

utorok“, keď sa po krajine rozšírili chýry o oslobodení. Medzi nacistami vypukla panika, medzi Holanďanmi radosť. Mnohí okupanti a ich kolaboranti ušli na východ, ale keď sa ukázalo, že išlo iba o planý poplach, vrátili sa. Nádej v ľuďoch pohasla.

„Tentoraz je to pravda,“ vyhlásil Wolf. „Kanadské tanky som videl na vlastné oči.“

Lena na okamih privrela viečka. Skutočne sa to čakanie čoskoro skončí?

„Ako budeme vedieť, že už môžeme vyjsť von?“ opýtal sa ďalší tieň.

„Rozozvučia sa kostolné zvony. Už musím ísť,“ povedal Wolf a cúval k dverám. „Treba to ísť oznámiť ďalším.“

„Počkaj,“ zastavila ho Lena. „Nie si hladný? Jedol si niečo?“ Bol vychudnutý ako tieň. S prepadnutými lícami vyzeral v tej tme ako kostra. Denne umierali od hladu tisíce ľudí, ktorí uviazli v mestách. V mestách ako Leiden, kde žila jej dcéra Ans.

„Už beztak krmiš dosť hladných krkov,“ namietol Wolf.

„Pre jeden navyše sa ešte niečo nájde.“ Otvorila dvierka rúry na pečenie a vytiahla z nej pečený zemiak zabalený do kúska látky, vďaka ktorej nevychladol, a vtisla mu ho do ruky. „Kiežby som ti mohla ponúknuť viac.“ Zemiak bol malý a scvrknutý, jeden z posledných, čo jej ešte zostali v pivnici. „Ďakujem, že si prišiel, Wolf. Posuniem tú správu ďalej.“ Wolf jej dal nádej. A nádej jej čakanie ešte väčšmi sťaží.

Po Wolfovom odchode sa s tieňmi posadili ku kuchynskému stolu a zhovárali sa o vojne. Kým jedli zemiaky a varenú kapustu, prečítala im odbojárske noviny. Poznala iba ich falošné mená – Max a jeho manželka Ina – a vedela, že sú Židia. Max po nociach vyrábala v pivnici falošné doklady pre odbojárrov.

Keď sa rozvidnelo, pomohla im nasúkať sa späť do ich skrýše za pianínom v obývacej izbe. Pieter zadebnil dvere do komory, akoby tam nikdy neboli, a do spodnej časti

pianína urobil tajné dvierka. Basové klávesy už nefungovali, na ostatných sa ešte dalo hrať. O skrýši a o tom, že Max a Ina v nej žijú už vyše roka, vedelo iba niekoľko ľudí; Lenine dve mladšie dcéry nič netušili.

Obliekla sa, zvyšok pečených zemiakov a kúsok chleba, ktorý mala schovaný v košíku, zanesla do stajne. Nevedela, koľko tieňov sa tam ukrýva, ani to, ako dlho tam plánujú zostať. Ešte viac sa ich schovávalo na pôjde starého veterného mlyna, ktorý pumpoval vodu na zavlažovanie polí. Odbojári pomocou lopát mlyna signalizovali tieňom, či je na farme bezpečne. Pre Lenu bolo lepšie nevedieť priveľa. Skrátka iba navarila a jedlo im zanesla s modlitbou, aby ho Pán rozmnožil ako chleby a ryby.

Kým spievala hymnu – ich dohodnutý signál –, z úkrytov v stajni povyliezali muži rôzneho veku. Zatiaľ čo jedli, prečítala im noviny, ktoré priniesol Wolf. Štyri tiene mali okolo osemnásť rokov ako jej syn Wim. Ostatné vyzerali ako *onderduikeri* – potápači, teda obyčajní manželia a otcovia, ktorí boli nútení „potopiť sa“ do ilegality, aby sa vyhli nemeckým pracovným táborom. Alebo to mohli byť železničiari, ktorým holandská exilová vláda nariadila štrajkovať, aby zabrzdi-la postup nacistov. Štíhly mladík v okuliaroch s drôteným rámom a s ebenovými vlasmi bol bezpochyby Žid.

„Čo urobíte ako prvé, keď Spojenci oslobodia Holandsko?“ spýtala sa ich.

„Vrátíme sa domov,“ odvetili jednohlasne.

Keď tiene dojedali chlieb so zemiakmi, rozprávali sa o veciach, ktoré im chýbajú, a o jedle, na ktoré majú chuť. „Počul som, že Spojenci rozdávať cigarety,“ poznamenal jeden z nich. „Dal by som čokoľvek za jednu cigaretku.“

Keď sa rozvidnelo, jeden z tieňov sa Lene ponúkol, že podojí kravy. „Vyrástol som na farme vo Frízsku,“ povedal.

„Dojenie mi pripomína domov.“ Prv ako sa posadil na stolec na dojenie, pohladil kravu po chrbte, akoby zdravil starú známú. „Mám ich potom vypustiť na pašu?“

„Nie, aj dnes zostanú vnútri,“ odvetila Lena. „V susednej dedine zabil šrapnel zo zblúdenej nacistickej rakety tri kravy.“

„A niekto by ich mohol ukradnúť na jedlo,“ podotkol ďalší tieň.

„Áno, to je pravda.“

Lenine dcéry si na raňajky dali čerstvo nadojené, ešte teplé mlieko. Aj ony pripomínali tiene, veď Wim a Ans boli v ich veku buclatí, s ružovými líčkami. Ale to bolo ešte pred vojnou, keď bol život pokojný a dobrý a keď mali hojne jedla. „Zvyšok mlieka vezmeme do mesta,“ oznámila dievčatám, „a za niečo ho vymeníme.“

Bep začala pri predstave, že pôjdu do dediny, vzrušene poskakovať. Štvorročné dievčatko prekypovalo životom a energiou. „Môžem si dať do vlasov mašľu?“ spýtalo sa.

„Nie je nedeľa,“ namietla Maaike.

„Viem, ale môžem, mami?“

„Áno. Prečo nie?“ Lena jej po raňajkách učesala dlhé kučeravé tmavé vlasy a uviazala jej do nich mašľu žiarivej farby. „Aj ty chceš takú?“ spýtala sa staršej dcéry. Maaike zavrteľa hlavou. Mala jedenásť a mašle ju už nezaujímali. Lena jej splietla vlasy slamovej farby, ktorú podedila po nej, do hrubého vrkoča takmer po pás. Keď odchádzali, Lena vytiahla zo stajne polorozpadnutý bicykel. Bola to síce stará rároha, ale aspoň mala istotu, že nacistom nenapadne skonfiškovať jej ho. Lena vysadila Bep na kormidlo a Maaike vyliezla na dosku, ktorú Pieter pripevnil na zadný blatník. Lena si dve kanvičky s mliekom uviazala pod sveter a zásteru a vydala sa na päť kilometrov dlhú cestu do dediny.

Pastviny okolo cesty vyzerali v to ráno vyčerpane a bledo ako pacient, ktorý pridlho ležal v posteli. Z oplotenia okolo ohrád zmizli ďalšie koly a niekoľko stromov, lebo nebolo čím kúriť. Okrem zimy trápil ľudí i veľký hlad. Pre štrajk železničiarov boli ľudia v mestách takí vyhladovaní, že sa na jej farmu dotackali žobrať o jedlo až z Leidenu a Haagu. To nekonečné obdobie preto nazývali „zimou hladu“. Po vojne bude mať ich malá krajina čo prebudovávať. Lena však tušila, že najťažšou úlohou bude napraviť nezhody a nedôveru medzi susedmi a dokonca v rodinách. V uplynulých piatich rokoch človek netušil, komu možno dôverovať a kto nevyzradí jeho tajomstvá nacistom, aby nasýtil svoje hladujúce deti. S Pieterom súhlasili, že na farme ukryjú aj Židov, hoci vedeli, že po prípadnom odhalení by ich čakalo väzenie.

Lena sa už blížila k dedine, keď v diaľke začula nádhernú kakofóniu kostolných zvonov. Spomalila a napokon zastala. Srdce jej od radosti poskočilo. „Počúvajte, dievčatá! Počujete zvony?“

„Ale veď nie je nedeľa, mama,“ ozvala sa Bep.

„Viem. Znamená to, že Holandsko je slobodné! Sme slobodní!“ Hoci to sama vyslovila, bolo jej ťažké uveriť, že je to skutočne pravda.

„To znamená, že nacisti odídu?“ opýtala sa Maaike.

„Áno, odídu raz a navždy. Holandsko bude znova slobodné!“ Nedokázala si to ani predstaviť. Napadlo jej, či si Maaike vôbec pamätá časy, keď nebolo bežné vídať na cestách vojakov na motorkách. Keď nacisti vpadli do ich vlasti, mala iba šesť rokov. A malá Bep slobodu nikdy nepoznala.

Lena šliapala do pedálov, aby bola v meste čo najskôr. Námestie a ulica pred zborom, ktorý viedol jej otec, sa hemžili ľuďmi, akoby bola Veľkonočná nedeľa. Kostolné zvony zvonili tak nahlas, že ich bolo zrejme počuť až na farme.

Lenini priatelia a susedia sa smiali a objímali a po lícach im tiekli slzy. Jej sesternica Truus sa predrala davom a objala ju tak tuho, až kanvice s mliekom o seba zacengali. „Nie je to úžasné, Lena? Sme slobodní! Nacisti konečne zmizli!“

„A pozri sa na všetkých tých, čo sa museli ukrývať,“ povedala Lena, keď ju Truus konečne pustila. V zástupe bolo mnoho ľudí, ktorých predtým nevidela. To, že patrili medzi tiene, prezrádzala bledá pokožka na ich utrápených tvárach. „Netušila som, že sa ich toľko ukrýva priamo v dedine!“

„A všimla si si, kto tu nie je?“ opýtala sa jej sesternica. „Všetci odporní kolaboranti vzali nohy na plecia.“

„To je úľava.“ Napadlo jej, či sa niekedy postavia pred súd za to, čo popáchali. Majú sa veru za čo zodpovedať. Lena poznala ľudí z dediny odmalička, každú nedeľu sa s nimi modlievala v kostole. Vedela, že vojna zasiahla každú rodinu, každého človeka. Keď videla, ako sa teraz všetci radujú a navzájom objímajú, z úst jej vyklzla otázka: „Skutočne je po všetkom? Naozaj odišli?“ Jeden zo starších zboru začal spievať a všetci sa k nemu pripojili:

„Bože, pomoc v súžení a nádej do dní budúcich,
tys' úkryt v búrke bezpečný a večný prístav veriacich.“

Lena chytila Bep za ruku a spievajúc slová žalmu, utrela si slzy. Kiežby tu boli Pieter a ocko! Mala by sa poponáhľať domov a oznámiť túto radostnú novinu svojim tieňom. Max a Ina budú môcť vyliezť spoza pianína. *Onderduikeri* sa konečne vrátia k svojim rodinám. Pieter, Ans a Wim sú už možno na ceste domov.

Mlieko vymenila za syr a bochník chleba. „Môžete ich niešť v rukách,“ povedala dcéram. „Už ich nemusíme skrývať.“

Na spiatocnej ceste ju radosť a nádej hriali ako jarné slnko. Aj lúky sa jej zdali zelenšie, ako keď išli do mesta.

„Môžete vyjsť von! Už vám nič nehrozí!“ zvolala, keď bicykel zaparkovala v stajni. „Holandsko je slobodné!“

„Ste si istá?“ zavolať akýsi hlas.

„Úplne istá! Rýchlo! Bežte do mlyna a povedzte to ostatným.“ Keď z kútov stajne začali vyliezať tiene, Maaïke a Bep sa pritisli k matke. Netušili, kto sú tí muži. Keď si Lena všimla ich vyjavené tváre, zasmiala sa a pokynula im, aby ju nasledovali do kuchyne a odtiaľ do obývacej izby. Čupla si a zaklopala na spodnú časť pianína: „Už môžete vyjsť! Holandsko je slobodné! Sme slobodní!“ Dievčatá s údivom sledovali, ako sa doska odsunula a spoza nej vyšli Max s Inou. Lena otvorila dvere a povedala im: „Pozrite, aký máme nádherný deň. Konečne môžete vyjsť von!“ Pohybovali sa ako vo sne a pripojili sa k tieňom na dvore. Podobne ako ľudia z dediny sa neveriacky obzerali, smiali a radovali. Ina padla na kolená, zaborila tvár do dlaní a rozplakala sa. Na vrchnej plošine veterného mlyna stálo niekoľko jasajúcich mužov, ktorí natŕčali tváre slnku. Lena im zamávala z dverí domu. Maaïke stála vedľa nej.

„Kto sú všetci tí ľudia, mama? Čo tu robia?“

„Skrývali sa tu pred nacistami. Ocko im povedal, že tu môžu zostať s nami, lebo tu budú v bezpečí. Ale teraz sa už nemusia skrývať.“ Obzrela sa za Bep a uvidela ju čupieť pred pianínom.

„Aha, Maaïke!“ zvolala Bep. „Za klavírom je malá miestnosť s prikrývkami a poličkou na knihy. Poď sa pozrieť!“

Kým sa Maaïke šla pozrieť, Lena vzala do ruky fotografiu svojej rodiny, ktorá stála na pianíne. Vznikla roku 1939, keď sa nechali vyfotografovať v ateliéri počas výletu do Leidenu. Bolo to rok pred nacistickou inváziou, keď nikomu z nich

ani vo sne nenapadlo, že Holandsko zasiahne vojna. Lenina najstaršia dcéra Ans mala vtedy osemnásť. Bola to štíhla kráska s plavými vlasmi. Smelý úsmev a sebavedomé držanie tela prezrádzali silnú vôľu. Vedľa nej stál Wim, ktorý ju výškou už-už dobiehal. Slnko mu vyťahalo svetlé vlasy takmer dobiela. Pred inváziou to bol zvedavý jedenásťročný chlapec, ktorý rád plával v zavražovacích kanáloch a uťahoval si zo svojich sestier, ale vojna ho donútila predčasne dospieť. Lena držala na kolenách päťročnú Maaïke, ktorá prišla na svet celkom nečakane, keď mala Lena už tridsaťdeväť rokov. Za Wimom a Ans pózoval dôstojne pôsobiaci muž s bielymi vlasmi a upravenou kozou briadkou – Lenin prísny otec, pastor telom aj dušou, ktorého na fotografovanie musela prehovoriť. Spozna okuliarov s drôteným rámom sa na ňu díval unavenými očami, akoby ho niečo bolelo alebo pridlhho hľadel do slnka. Ešte stále žiaľil za manželkou, ktorá zomrela pred niekoľkými mesiacmi. Pieter, láska Leninho života, stál za ňou s rukami na jej pleciach. Ako len milovala tie silné mozolnaté ruky opálené od slnka. Vezme ich ešte niekedy do dlaní? Zo šiestich ľudí na fotografii boli teraz doma v bezpečí iba ona a Maaïke.

Ježiš povedal svojim učeníkom: „Kto miluje otca alebo matku viac ako mňa, nie je ma hoden. A kto miluje syna alebo dcéru viac ako mňa, nie je ma hoden. Kto neberie na seba svoj kríž a nenasleduje ma, nie je ma hoden.“ Bola to drsná, veľmi drsná pravda, ktorú vojna vystavila skúške ohňom.

Ktosi ju potiahol za sukňu. Bola to Bep, ktorá k nej vzhliadla s ustaraným výrazom: „Príde teraz ocko domov?“

„A Wim a Ans?“ pridala sa Maaïke.

Lena neodpovedala. Nepoznala odpoveď. Vnútri jej vyklíčil strach a ako úponok popínavej rastliny sa jej začal ovíjať okolo srdca. Vedela, že ak mu dovolí rásť, udusí jej vieru.

Kedysi si myslela, že nepriateľom viery sú pochybnosti; zistila však, že viere najväčšmi škodí strach. „*Nech ťa strach ženie do Božej náruče,*“ hovorieval jej otec.

„Nuž budeme dúfať a modliť sa, aby sa vrátili,“ odvetila.

„Ocko mi veľmi chýba,“ priznala Maaike. Aj ona sa dívala na fotografiu.

Lena ju pohladila po plavých vlasoch spletených do hrubého vrkoča. „I mne.“

„Plačeš, mami?“ opýtala sa Bep.

Lena si utrela slzy. „Niekedy plačeme, lebo sme šťastní.“

„Aj ja som šťastná.“ Objala jej nohy tenkými rúčkami. Lena to dievčatko veľmi ľúbila. Viac by ju neľúbila ani vtedy, keby ju bola sama porodila.

Ale porodila ju iná žena.

A po oslobodení vyjde táto pravda na svetlo sveta tak, ako tiene vyšli zo svojich skrýš v stajni.

KAPITOLA 1

O ŠEŠŤ ROKOV SKÔR, JÚN 1939

Lena nechcela vybuchnúť, ale dcéra ju zase poriadne dopálila. „Nemôžeš len tak nasadnúť na vlak do cudzieho mesta a žiť tam, Ans. To si vyhoď z hlavy!“

„No ja už mám po krk života v tomto zapadákov, kde všetci o tebe všetko vedia. Už tu nevydržím ani o minútu dlhšie!“ Ans umývala tanieru a do odkvapkávača ich ukladala s hlasným cenganím, aby zdôraznila každé svoje slovo.

„Možno keby tvoje kamarátky...“

„Ony sú tu spokojné! Rietje a Corrie majú *chlapcov*.“ To slovo vyslovila s akýmsi odporom. „Radšej ostanem na ocot, ako by som si vzala chlapca odtiaľto. Skončila by som ako slúžka – varila by som mu, upratovala, dojila kravy a rodila mu jedno dieťa za druhým.“

Lena prestala utierať stôl a otočila sa k nej: „Takže takto sa pozeráš na môj život? Myslíš si, že som slúžka, ktorá nemá vlastný život? Že nerobím nič iné, iba pracujem a rodím deti?“

„Ty si taký život chcela. Ja nie! Už mám po krk toho všadeprítomného zápachu hnoja. Mám po krk jedenia v kuchyni, ktorú od stajne delia iba jedny dvere.“

A mám po krk cirkvi. Lena vedela, že ďalším bodom na zozname dcériných sťažností bude cirkev. Nemýlila sa.

„Načo mám chodiť do kostola? Sú to len nudné rituály. Veria ľudia vôbec tomu, čo každý týždeň spievajú? Pravidlá, ktoré nám tam vnucujú, sú také staromódne! Ako napríklad: ‚Buď poslušná svojmu manželovi.‘ Svet sa zmenil a...“

„Ja tvojho otca ľúbim a nikdy pre mňa nebolo ťažké pracovať po jeho boku a robiť veci, ktoré mu spravia radosť.“ Lena si nedokázala predstaviť lepší život než tu uprostred pastvín, kde človek cíti vôňu čerstvo pokosenej trávy a teší sa z rytmov sezónnych prác. Keď bol stôl utretý, handričku hodila do drezu.

„Ja sa tu cítim ako v pasci,“ povedala Ans. „Chcem žiť v Leidene.“

V ten deň, keď sa tam vybrali vlakom a nechali sa odfotografovať, mali radšej zostať doma. Ans si to mesto zamilovala, Lene sa hnusilo. Všade bol hluk a veľa ľudí, okolo sa prehánali autá, bicykle a vlaky. Lena sa v tých kľukatých uličkách a medzi riečnymi kanálmi cítila stratená a dezorientovaná. Domy boli natlačené vedľa seba ako zrnká na kukuričnom klase. Podľa Ans bolo to mesto krásne a odvtedy myslela iba na to, že sa tam raz vráti.

„Nemôžeš ma tu držať. Mám takmer devätnásť!“

Lena sa jej otočila chrbtom, aby nepovedala nič, čo by neskôr ľutovala. A tiež preto, aby Ans nevidela jej slzy. Vyšla dverami vedúcimi do stajne a odtiaľ von za Pieterom, ktorý práve opravoval pneumatiku bicykla. „Počul som, že ste sa znovu hádali s Ans,“ podotkol.

„Urazila nielen mňa, ale aj spôsob, akým žijeme, Pieter. Netuším, ako ju presvedčiť.“

Pieter si zložil čiapku a rukávom si utrel čelo. „To sa ti nepodarí, Lena. Odmalička bola neústupčivá a rozhodná, spomínaš?“

Ó áno, spomínala si na to dobre. Ans veru nebola tiché a spokojné dieťa ako Wim či Maaike. „Je taká tvrdohlavá!“ sťažovala sa. „Prečo si nedá povedať?“

„Tá tvrdohlavosť môže byť jedného dňa jej najväčšou prednosťou.“

„Alebo prekliatím.“

Pieter si na spotené vlasy opäť nasadil čiapku. „Ans sa musela celý uplynulý rok dívať na to, ako jej pred očami pomaly zomiera babička. Nechaj ju ísť, Lena. Držať ju tu je ako držať piesok: čím pevnejšie ju zovrieš, tým rýchlejšie ti prekľzne pomedzi prsty.“

Vylúčené. Lena je spojivom, ktoré drží túto farmu i rodinu pohromade. Ak to zovretie povolí, všetko sa rozpadne. Vklzla manželovi do náručia. Milovala jeho silu a stabilitu. Bol ako strom s hlbokými koreňmi a silnými konármi. Vydala sa zaňho v osemnástich – v Ansinom veku – a ani na okamih to neolutovala. „A čo jej duša, Pieter? Odmieťa cirkev a všetko, čo sme jej vštepovali.“

„Neviem, čo ti mám na to povedať,“ vzdychol si. „Porozprávej sa so svojím otcom. Uvidíš, čo ti na to povie on.“

Rozlúčila sa s ním bozkom, nechala ho pracovať a pomaly sa vracala k domu. Aj ona mala ešte veľa práce, ale bola taká rozčúlená, že sa nedokázala sústreďovať. Poobzerala sa po Maaike a Wimovi a našla ich učupených vo vysokej tráve na okraji kanála. Blondavými hlavami sa tisli k sebe. Určite skúmajú nejakú žabu, chrobáka alebo iný vzácny poklad. „Idem do dediny,“ zavolala na nich. „Pridáte sa?“

Chceli zostať doma a hrať sa, a tak sa do mesta vybrala sama. Otca našla na fare pri kuchynskom stole, ako píše list. Keď ho pozdravila, zložil pero a oprel sa o operadlo stoličky. „Á, to je milé prekvapenie, Engelena Everdina. Čo ťa sem privádza?“